

ABD'nin Yeni "Marifet": Suudi Arabistan'ı Hedefe Koyan 11 Eylül Yasası

BERDAL ARAL

- 28 Eylül'de kabul edilen Terör Destekçilerine Karşı Adalet Yasası'nı nasıl anlamak gerekir?
- ABD'de çıkarılan bu yeni yasa uluslararası hukuk açısından nasıl değerlendirilmelidir?
 - Bu yasaya ilişkin ne tür çarpıklıklar dikkat çekmektedir?

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yine yapacağını yaparak, küresel düzeydeki kaosu daha da derinleştirecek yeni bir hamleye imza attı: Amerikan Kongresi 28 Eylül'de (2016) Başkan Barack Obama'nın daha önce veto etmiş olduğu Terör Destekçilerine Karşı Adalet Yasası'nı¹ (kısaca Adalet Yasası) büyük bir oy çokluğuyla yeniden kabul ederek, 11 Eylül terör saldırıları sonucu hayatını kaybedenlerin ailelerinin bu menfur eylemdeki olası rolü nedeniyle (ismen zikredilmese de) Suudi Arabistan devletini mahkemeye vermesinin yolunu açmış bulunuyor. Hem Temsilciler Meclisi hem de Senato'da bu yasaya büyük bir oy çokluğuyla destek verilmiş olması hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçilerin bu "garip" girişimi desteklediğini gösteriyor. Böylece ABD top-raklarını hedef alan 11 Eylül (2001) terör saldırıları sonrasında Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nden yetki almaksızın önce Afganistan'ı (2001), ardından Irak'ı (2003) işgali sonrasında "kuvvet kul-

lanımı" konusundaki uluslararası hukuk normlarını paçavraya çeviren ABD, şimdi de kabul ettiği bu yeni yasayla "devletin yargısal muafiyeti"ne ilişkin uluslararası hukuk kurallarını da çöpe atmış bulunuyor.

Açıktır ki bu Adalet Yasası, Amerikan kanunlarındaki yabancı devletlerin yargısal muafiyetlerine ilişkin kurallaşmanın kapsamını daraltmaktadır. Bu yasa, uluslararası terörist eylemlerden kaynaklanan ölüm, yaralanma ya da zarar durumunda yabancı bir devlete karşı hukuk davalarının açılmasına izin vermesi itibarıyla ABD'nin Yabancı Egemenlik Muafiyeti Yasası ile Anti-Terörizm ve Etkin İdam Cezası Yasası'nı tadil etmiş olmaktadır. Daha önce Amerikan vatandaşları yalnızca ABD Dışişleri Bakanlığınca "terör destekçisi" olarak ilan edilmiş olan devletlere (örneğin İran, Sudan, Suriye) yönelik olarak, bir devletin desteğiyle gerçekleşen ve Amerikan vatandaşlarının şahıslarını ya da mallarını hedef alan uluslararası terör saldırıları durumunda federal mahkemelere yargı yetkisi vermektedir.²

1. "Justice Against Sponsors of Terrorism Act", USA Government Publishing Office, <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-114s2040enr/html/BILLS-114s-2040enr.htm>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2016).

2. Kuşkusuz ABD'nin keyfi olarak bir kısım ülkeleri "terör destekçisi" ilan edip bunlara karşı kendi vatandaşlarına Amerikan mahkemeleri önünde dava açma hakkı tanınması, kendi başına zaten yeterince vahim bir durumdur.

BERDAL ARAL

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, yüksek lisansını University of Kent'te uluslararası hukuk alanında ve doktorasını da aynı alanda University of Glasgow'da tamamlamıştır. *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı ve Üçüncü Sınıf İnsan Hakları Olarak Kolektif Haklar* kitaplarının yazarı olan Prof. Dr. Berdal Aral, halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Bu yasayla birlikte “terör destekçisi” olarak ilan edilmeyen devletlere (ve devlet yetkililerine) karşı da benzer suçlarla ilgili olarak Amerikan mahkemelerinde tazminat davası açılabilir. Bu yasada 11 Eylül terör saldırıları³ ve Suudi Arabistan ismen zikredilmese bile bu girişimin başta gelen hedefinin, Suudi Arabistan’ı 11 Eylül terör saldırıları bağlamında köşeye sıkıştırmak olduğu herkesin malumdur. Nitekim Adalet Yasası’nın kabulünden bir gün sonra bir Amerikan vatandaşı eşinin hayatını kaybettiği 11 Eylül terör saldırılarında parmağı olduğu iddiasıyla Suudi Arabistan’a karşı dava açmıştır. Benzer bir başvurunun New York ve çevresinde yaşayan binlerce başka mağdur yakını tarafından da yapılması mümkün görünüyor. Hiç kuşkusuz bu yasaya dayanılarak 11 Eylül terör saldırılarıyla bir şekilde ilişkilendirilebilecek başka devletlere ve yetkililerine yönelik olarak da dava açılması söz konusu olabilecektir.

YASADAKİ ÇARPIKLIK VE ULUSLARARASI TEPKİLER

11 Eylül terör eylemini gerçekleştiren el-Kaide üyesi 19 saldırgandan 15’i Suudi Arabistan vatandaşıydı. Ne var ki Suudi hükümeti kendi vatandaşı olan el-Kaide lideri Usame bin Ladin’e karşı daha 1994’te harekete geçmişti. Dahası el-Kaide ve başka radikal silahlı grupların eylem hedefi olarak seçtiği ülkeler içinde başta gelenlerden birisi de Suudi Arabistan’dı. Nitekim bu gruplar bu ülkenin topraklarında zaman zaman terör eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Daha da ötesi 11 Eylül terör eylemcileriyle Suudi Arabistan devletine ait unsurlar arasında herhangi bir organik bağlantı tespit edilememiştir. Nitekim 11 Eylül terör saldırısına ilişkin ABD Kongresi bünyesinde kurulan soruşturma komisyonunun raporunda, Suudi devletinin ya da üst düzey yetkililerin el-Kaide’ye mali destek sağladığına ilişkin “herhangi bir delil bulunamadığı” ifade edilmiştir. Aradan 15 yıl geçmiş olması-

3. Belirtmek gerekir ki bu yasanın 11 Eylül 2001 sonrası dönemi kapsadığı ifade ediliyor.

na rağmen bu terör eylemleri ile Suudi Arabistan devlet yetkilileri arasında, mali destek boyutu dışında da, açık ya da örtük bir işbirliğinin varlığına işaret eden herhangi bir delil bulunamamıştır. Bütün bunlar bu terör eylemleri ile Suudi Arabistan arasında bir illiyet bağının kurulamayacağını açıkça ortaya koymaktadır. İşin daha da garibi Suudi Arabistan daha başlangıçta ABD’nin “teröre karşı savaş” kampanyasında en yakın bağlaşıklarından birisi olmuştur.

Adalet Yasası’na Başkan Obama’nın yanı sıra ABD Dışişleri Bakanlığı da ülkenin diplomasisini zora sokacağından dolayı şiddetle karşı çıktı. Zira bu Bakanlık başka devletlerin de kendi topraklarında bu yasaya benzer yasalar çıkararak misilleme yargılamalar yoluyla bu kez ABD’yi hedef alacak davaların kapısını aralayacaklarını tahmin edebiliyor. Tabiatıyla bu yasaya yönelik uluslararası tepkiler de gecikmedi. Söz gelimi Rusya bu yasanın uluslararası hukuku ayaklar altına aldığını ifade etti. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise Amerikan Kongresi’nin almış olduğu bu kararı şu sözlerle eleştirdi: “Bu süreçte ABD Kongresi’nin Suudi Arabistan’a 11 Eylül saldırıları sebebiyle dava açılmasına izin veren yasayı onaylaması talihsizliktir. Suçların şahsiliği ilkesine aykırıdır. Bu yanlış adımdan bir an önce dönülmesini bekliyoruz.” Avrupa Birliği (AB) yetkililerinin yasa tasarısı daha Kongre’den geçmeden önce ABD’yi uyardığını belirtelim. Onlara göre bu tasarının yasallaşması halinde başka ülkeler de kendi iç hukuk mevzuatları bünyesinde devletlerin egemenliklerinden kaynaklanan yargısal muafiyetlerine ilişkin diledikleri konularda istisnalar getirebileceklerdi. Bu istisnaların hedeflerinden birisi de hiç kuşkusuz ABD olacaktı.

Gerçekten de dünyada hiçbir devlet bugün (aslında İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana) ABD kadar başka coğrafyalarda aktif bir angajman içine girmiş değildir. Nitekim ABD askerleri bugün 150 kadar ülkede konuşlanmış bulunuyor. Bunların birçoğunda askeri üsleri olan ABD, dünyanın

farklı coğrafyalarında kapsamlı askeri operasyonlar yaparken, kimi zaman da Pakistan, Afganistan ve Yemen gibi ülkelerde insansız hava araçlarıyla hedef aldığı kişilere karşı operasyonlar düzenliyor. Bu operasyonların çoğunda terörist olduğundan şüphelenilen kişilere karşı yargısız infazlar yapılırken, sık sık masum siviller katlediliyor. 11 Eylül sonrasında özellikle Müslüman ülkelerde ABD'nin işgal, müdahale ve gizli operasyonları hem nicelik ve kapsam hem de şiddet dozu itibarıyla artarken, işkence iddiaları da başta Ebu Gureyb, Guantamo ve Bagram hapishanelerinde yaşananlar olmak üzere iyice ayyuka çıkmıştır. Kimi yerlerde uluslararası hukukça yasaklanan silahların da kullanıldığını hatırlatalım.

ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

ABD'nin bu girişimi en az iki nedenle uluslararası hukukun açık bir ihlalidir: Birincisi yeni çıkan bu yasa her şeyden önce devletlerin egemen eşitliği ilkesine aykırıdır. Eğer uluslararası hukuka göre her devlet "egemen" ve o nedenle de "eşit" ise, bu durumda diğer devletlerin ve uluslararası örgütlerin bu egemen eşitliğe saygı göstermesi gerekir. O yüzden ki ilke olarak, bir devletin başka bir devleti ya da onun temsilcilerini kendi iç mevzuatı çerçevesinde kendi mahkemelerinde yargılaması uluslararası hukukça yasaklanmıştır. Yüzyıllardır uygulanan devletlerin yargısal muafiyeti ilkesi uluslararası hukukun en temel normlarından birisidir. Bir devlet ilke olarak ancak uluslararası bir mahkeme önünde, yani devletlerin iç hukuklarının üzerinde olup beraberce oluşturdukları "üst" normatif çerçeve olarak tüm devletleri ve başka uluslararası aktörleri bağlayan uluslararası hukuk çerçevesinde yargılanabilir. Kuşkusuz gelişmekte/şekillenmekte olan uluslararası hukuk çerçevesinde "uluslararası suç" sayılan (katliam ve sistematik işkence gibi) insanlığa aykırı suçlar, savaş suçları ve soykırım gibi fiillerin faili olan devlet yetkilileri (devlet değil!) henüz sert hukuk normu haline geldiği iddia

edilemeyecek olan evrensel yargı yetkisi çerçevesinde, bu hususta mevzuata sahip olan devletlerin ulusal mahkemelerinde yargılanabilmektedir. Öte yandan devletler özel teşebbüs gibi davranarak söz gelimi uluslararası şirketlerle ticaret ya da yatırım anlaşmaları yaptığında, kendi iradeleriyle, üçüncü ülkelerin iç hukuklarını ve mahkemelerini bu anlaşmalardan kaynaklanabilecek uyuşmazlıklar hususunda yetkilendirebilirler. Demek ki *acta jure gestionis* olarak tanımlanan bu tür devlet faaliyetleri söz konusu olduğunda, belli şartlar altında devletlerin yargısal muafiyeti söz konusu olmayabilir. Burada ele aldığımız Adalet Yasası her iki istisnai duruma da uymamaktadır.

İkincisi Suudi Arabistan'ı yargılama yolu açan bu yasa aynı zamanda "suçların şahsiliği" ilkesine de aykırıdır. Hukuk devleti anlayışının yaslandığı en temel ilkelerden birisi, ister iç hukukta isterse uluslararası hukukta olsun, suç teşkil eden bir eylemin faili olan kimsenin bu suçtan "şahsı" olarak sorumlu olmasıdır. Suç teşkil eden eylemle hiçbir ilgisi olmayan yani suç ile illiyet bağı olmayan suçlu yakınları ya da suçlunun uyruğunda bulunduğu devlet bundan dolayı sorumlu tutulamaz. Aksini düşünmek bizi "hukukun üstünlüğü" ilkesinden "zorbaların hukuku"na götürecektir ki bu ancak geçmişteki bir kısım barbar kavimlerin yaptıklarına eşittir.

Bu tuhaf yasanın ardında iki temel faktörün yattığını belirtmek gerekir: Birincisi ABD seçimleri öncesinde 11 Eylül terör saldırılarının Amerikan halkı nezdinde yol açtığı travma ve oluşturduğu kolektif duygudaşlık hissiyatı nedeniyle, bu eylemlerin mağdurlarının yakınlarıncı oluşturulan lobinin bu yöndeki talebine karşı çıkmayı Temsilciler Meclisi ve Senato üyelerinin büyük çoğunluğu kendi siyasi gelecekleri açısından riskli bulmuşlardır.

Bu yasanın çıkmasının ardındaki ikinci faktör ise ABD'deki müesses nizamın nispeten daha "saldırgan" unsurlarının, tabiri caizse son birkaç yıldır önemli bazı hususlarda ABD yönetimi ile ters düşen Suudi Arabistan'ın "burnunu sürtme"ye karar ver-

miş olmalarıdır. Bu yeni yasanın tetiklediği süreçte, ihtimal ki tazminat talebiyle Amerikan mahkemelerinde Suudi Arabistan'a karşı dava açacak olan mağdur yakınlarının tazmin edilmesi için gerekli fon oluşturma "bahane"si ile, Suudi Arabistan'ın ABD'deki mali varlıkları şu ya da bu ölçüde dondurulacak, böylece bu devletin ABD'de sahip olduğu sermaye gücüne "el konmuş" olacaktır. O nedenle bu yasayı aynı zamanda Amerikan emperyalizminin yeni stratejisi olarak görmek gerekiyor. ABD Batılı müttefiklerini bile kızdırma pahasına, "züccaciye dükkanına girmiş boğa misali", küresel hakimiyetindeki aşınmayı baskı, tehdit ve şantaj gibi hukuk dışı yöntemlerle aklınca "durdurma"ya çalışmaktadır. Kuşkusuz uluslararası hukuk normları ve uluslararası toplumun hassasiyetlerini yok sayan bu tek taraflı girişim, aynı zamanda Suudi Arabistan'ın mali gücü ile diğer Müslüman ülkelerin insan kaynakları ve teknolojik birikimi arasında ortak bir sinerji oluşturulmasını engellemeye yönelik bir strateji olarak da okunabilir.

ABD'nin uzun bir süredir uluslararası hukuku hiçe sayan bu türden keyfi davranışlarda bulunduğu herkesin malumudur. Bu ülke 2001'den bu yana (ve hatta öncesinde) sözüm ona "teröre karşı savaş" bahanesiyle birçok ülkede -üstelik kimi zaman ev sahibi devletlerin izni olmaksızın- pek çok askeri operasyona imza atıyor. Yine aynı ülke bir taraftan İran'a karşı onlarca yıldır ambargo uygularken, İran'da petrol sanayisinin geliştirilmesi amacıyla 20 milyon doların üzerinde yatırım yapan yabancı şirketleri (Amerikan şirketleri değil!) cezalandırma hakkını da kendinde görmüştür.

ABD'nin bir kez daha uluslararası toplumu hiçe sayarak hayata geçirdiği bu emrivaki, bu su-i misal ihtimal ki en az iki nedenle kendisine de zarar verecektir.

Birincisi, başta Irak ve Afganistan olmak üzere ABD işgaline ya da daha alt düzeydeki askeri operasyonlarına maruz kalmış olan ülkelere hayatını kaybetmiş olan mağdurların yakınları ya da söz gelimi kendisine ABD'li askerlerce ya da onların gözetimi altında işkence yapılmış olan kişiler içinde öncelikle Amerikan vatandaşlığı (da) olanlar, büyük bir olasılıkla bundan böyle Amerikan mahkemelerinde Amerikan devleti aleyhine tazminat davası açma girişiminde bulunacaklardır.

İkincisi, Amerikan güçlerince öldürülmüş (özellikle masum sivil) mağdurların yakınları ya da yaralanmış mağdurlar, ilgili mevzuatın kendi ülkelerinde yasalaşması sonrasında, ulusal mahkemelerinde de Amerikan devleti aleyhine bu tür davalar açabilecekleri gibi, işkence mağdurlarının da bu tür yargısal girişimlerde bulunmaları yüksek olasılıktır.

SONUÇ

ABD'de kısa bir süre önce kabul edilen Adalet Yasası bize birçok şeyi yeniden hatırlattı: Amerikan devlet aklının (hakim kanadının) kibrini, ABD'nin kendisini çoğu zaman başkalarınca "sorgulanamaz ve denetlenemez" addedişini, Amerikalıların kendilerini adeta "seçilmiş millet" olarak görme refleksini. İşte bütün bu unsurlar Amerikan emperyalizminin küresel hegemonya arayışlarıyla el ele vererek, bu devletin kendi topraklarında sahip olduğu yargı yetkisini adeta tüm yerküre üzerine yaymasına ve böylece diğer devletlerin egemenliğini ihlal etmesine yol açmış bulunuyor. Hasılı uluslararası sistemin başat aktörlerinin -açıkçası artık kabak tadı vermeye başlayan- bunca "evrenselci" hak, hukuk, özgürlük ve adalet söylemlerine rağmen bugün içinde yaşadığımız dünya, en başta İslam dünyası için daha az "güvenilir" hale gelmiş bulunuyor. Bunda en büyük "katkı"nın ise ABD'den geldiğine kuşku yok.

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Deftardar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington D.C. 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985